

Contra-proliferatie

Oude wijn in nieuwe zakken?

De NAVO-top initieerde in januari jl. naast *Partnership for peace* en het *Combined joint task force* concept, tevens acties in het kader van Contra-proliferatie. Het leidde tot de instelling van maar liefst drie NAVO-werkgroepen, t.w.: de *Senior politico-military group on proliferation* (SGP), de *Senior defence group on proliferation* (DGP) en het *Joint committee on proliferation* (JCP).

Al spoedig spraken mensen van „oude wijn in nieuwe zakken”. Daarmee bedoelden zij dat sprake was van een, in een nieuw jasje gestoken, combinatie van de reeds bestaande non-proliferatie, en het ooit als onbetaalbaar en onwerkbaar van de agenda gevoerde SDI-ruimteverdedigingssysteem *Starwars*. De vraag is of zij het bij het juiste eind hebben.

Om uw geheugen op te frissen: non-proliferatie is een op diplomatieke leest geschoeid wapenbeheersingsregime dat via het sluiten van verdragen, beoogt de verspreiding van (m.n. massavernietigings)wapens tegen te gaan of te beperken. SDI was een zeer ambitieus programma, waarmee de Amerikanen tijdens de Koude Oorlog trachtten de nucleaire dreiging vanuit de Sovjet-Unie te neutraliseren. Contra-proliferatie is, zoals hierna zal blijken, iets anders. Het speelt in op

de ontwikkelingen die na de Koude Oorlog hebben plaatsgevonden, zowel op de algemene veiligheidspolitiek als op het militair-strategische vlak.

Het wegvallen van de machtsblokken in Oost en West heeft ertoe geleid dat individuele landen meer op zichzelf zijn aangewezen, in het bijzonder de landen die voorheen waren verbonden met de Sovjet-Unie. Als gevolg hiervan ontbreekt nu voor hun het soort ultieme veiligheidsgarantie, dat zij eertijds konden verwachten van het blok waarmee zij zich hadden verbonden. Diverse landen hebben geconcludeerd dat zij nu zijn gedwongen zelf in dit gemis te voorzien.

Deze landen hebben tevens twee militair-strategische lessen geleerd uit de Golfoorlog. De eerste les vloeit voort uit het gigantische pak slaag dat Irak (volgens velen qua krijgsmacht indertijd nummer vier op de wereldranglijst) heeft gekregen. De op man-kracht (bewapende mannen) gebaseerde Iraakse strijdkrachten hadden geen schijn van kans tegen de technologisch ver op hen vóór lopende coalitie, die zich vooral bediende van bemande wapens. De conclusie is dat een land – wil het met conventionele middelen voorzien in het waarborgen van zijn ultieme veiligheid – moet beschikken over technologisch hoogwaardig materieel. Dat is echter zeer kostbaar en daarom nog slechts weggelegd voor supermachten (zoals de VS) en zeker niet voor kleine en bovenal arme landen. Die zullen iets anders moeten zoeken. Ze kunnen dat vinden aan de hand van de tweede les uit de Golfoorlog.

Gebleken is dat de westerse wereld zeer gevoelig is voor terreur. Chemische wapens (stand der techniek tijdens de Eerste Wereldoorlog) en SCUD's (stand der techniek tijdens de Tweede Wereldoorlog) waren tezamen voldoende om in het Westen een paniekerige sfeer te scheppen, hetgeen o.m. bleek uit het feit dat tijdens de Golfoorlog SCUD-hunting, nogal onverwacht, een van de belangrijkste militaire opdrachten werd. Dat de coalitie ondanks de SCUD-aanvallen in stand bleef, mag een klein wonder worden genoemd. Wat zou er niet zijn gebeurd als Irak over nucleaire wapens had beschikt?

Terreur uitoefenen derhalve, dat qua nauwkeurigheid geen hoge eisen stelt en dus genoeg heeft aan eenvoudige overbrengingsmiddelen, is het antwoord (van kleinere landen) op ontbrekend technologisch vermogen.

Contra-proliferatie beoogt, als samenhangend concept, tegen deze ontwikkeling iets te doen, zowel via

diplomatieke als militaire weg. Non-proliferatie is uitsluitend een typisch diplomatiek initiatief. Wie ervoor kiest af te zien van massavernietigingswapens kan een beloning verwachten: bijvoorbeeld hulp bij het opzetten van energievoorziening. Aan bepaalde landen wordt zelfs een ultieme veiligheidsgarantie gegeven (zoals de VS met hun nucleaire wapens doen aan de NAVO-landen). Diplomatie moet daarenboven ertoe leiden dat landen die massavernietigingswapens hebben, en ervan niet zijn te doordringen dat zij daarvan beter kunnen afzien, ervan te weerhouden ze te gebruiken. Klassieke methoden worden hierbij gebruikt, zoals het dreigen met of opleggen van sancties (m.n. economische), alsook de aloude afschrikking. Hierbij speelt vanzelfsprekend militair vermogen een grote rol. Diplomatie (en afschrikking) kunnen echter falen. In de Koude Oorlog hebben we dit vaak verdrongen; enerzijds omdat *thinking the unthinkable* velen te ver ging, anderzijds omdat de bestaande *balance of terror* (*Mutual assured destruction*: MAD) deel uitmaakte van de geldende strategie. In de nieuwe situatie spelen echter andere parameters een rol. Zo zal o.m. sprake zijn van een veel geringer arsenaal aan (vooral nucleaire) wapens. Bovendien is de rationaliteit van de tegenstander, die bij de MAD-strategie een wezenlijke rol speelde, niet langer vanzelfsprekend. We zullen rekening moeten houden met het feit dat een land daadwerkelijk een terreuraanval uitvoert en dus iets moeten vinden om de gevolgen daarvan te beperken. Hierbij zijn twee benaderingen mogelijk. De eerste richt zich uiteindelijk op de rationaliteit van de tegen-

stander. Via *retaliation*, een afstraffing, wordt gepoogd hem tot het inzicht te brengen dat verdere escalatie zinloos is. De vraag is of dit noodzakelijkerwijs nucleaire vergelding moet zijn. Immers, met geavanceerde conventionele wapens kun je tegenwoordig – zoals dat heet – heel goed „een boodschap overbrengen”. De tweede benadering heeft een verdedigend karakter. Bovenal zal worden gezocht naar actieve verdedigingsmaatregelen. In de NAVO wordt dit aangeduid met *Extended air-defense* (EAD), een uitbreiding derhalve van de „klassieke luchtverdediging”, in het bijzonder gericht tegen aanvallen met ballistische raketten. Zoals de „klassieke luchtverdediging” is ook EAD te verdelen in offensief en (zuiver) defensief optreden. SCUD-hunting was zo’n offensieve operatie. De zuiver defensieve kant wordt veelal aangeduid met *Ballistic missile defence* (BMD). Momenteel gaat de meeste aandacht uit naar de vorm van BMD, die zich primair richt op de verdediging van een bepaald theater (bv. Europa) tegen ballistische raketten (*Theater missile defence* – TMD). Bepaalde passieve verdedigingsmaatregelen, zoals *hardening* van vitale objecten, blijven eveneens van belang, aangezien een waterdichte defensie nooit kan worden gegarandeerd.

Het totale samenstel van deze maatregelen valt onder het begrip contra-proliferatie. Contra-proliferatie is dus meer dan non-proliferatie en SDI in een nieuwe jasje. Het wil een volledige en samenhangende filosofie leveren, met andere woorden: zowel een politiek als militair kader voor een NAVO-proliferatiebeleid.

